

EMLÉKIRAT

OLÁH DÁVID

1919. 12. 16. – 2014. 10. 27.

Én, Oláh Dávid 1919. dec. 16-án születtem. Szüleim paraszti munkát végeztek, Nagyapámnak volt 10 hold földje, azon gazdálkodtunk, Lovunk, tehenünk volt, és háziállatok, ami akkoriban egy parasztháznál kellett, hogy legyen. Tizenkét éves koromban elhagytam az iskolát, akkoriban csak 6 osztályt kellett járni, hozzá volt még három évig ismétlő iskola. Én hiába voltam jeles tanuló, akkor még csak az mehetett továbbtanulni, kinek a szülei megtehették. Anyagiak megengedték nekik, hogy gyerekeiket taníttassák, mert az állam nem járult hozzá a taníttatáshoz. 36-an jártunk egy osztályba, kettő tanult tovább közülünk, Így nekem is azt kellett csinálni, amit szüleim, a paraszti munkát.

1941. okt. 13-án vonultam be katonának, Életrajzom megírásához az a televízió műsorában látottak alapján fogtam hozzá, mit az alábbiakban részletezem.

1995 a karácsonyi ünnepek előtt az Ablak műsorában a riporter a börtönlakóktól arról érdeklődött, hogy hogyan viselik el az ünnepeket a börtönben, melyet igencsak megérdemelten töltenek ott. A TV mutatta a zárkát, a fekhelyeket, a börtönbeli életet. Arra az elhatározásra jutottam, hogy én, aki még a légynek sem ártottam, miért érdemeltem ki azt a sorsot, amit át kellett élnem, nem csak nekem, de nagyon sok embertársammal együtt. Csak azért, mert akkor születtem, hogy a felnőtté válásomkor beleestem a háborúba. Katonának kellett lennem, akár tetszett, akár nem. Próbáltam volna nem engedelmességni a behívó parancsnak,

1919. dec. 16-án születtem, 1941. okt. 13-án vonultam be katonának sokádmagammal Felsővisóra. Jelenleg Romániához tartozik, szülőfalumtól nagyon messze. Én az árkász századhoz kerültem, mivel a bevonulók közül a magasabbat válogatták a századba. Két évig voltam az árkász századnál. Mivel háborús volt a helyzet, leszerelés helyett a portyázó századhoz kerültem, vagyis a határvadász századhoz, határőr lettem. Megemlítem, katonaidőm alatt hozzám tartozók egyszer sem látogattak meg, se engem, se másokat. Nem volt szokás az eskütételre hozzátartozókat meghívni. Szabadságra is csak karácsony, újév, húsvét és aratásra engedtek bennünket. Ami azt jelenti, hogy háromszor egy évben.

A koszt olyan volt, hogy volt benne szárított bab és szárított krumpli, és ha alkalom adtán puliszkát adtak vacsorára, nagyon jól éreztük magunkat, mert az laktatósabb volt. Két napra adtak egy kiló kenyeret, ami sok katonának egyszeri étkezésnél elfogyott. Én úgy tudtam beosztani, hogy felét megettem este, a másik felét reggel, aztán vártuk két nap múlva újra az egy kilót. Ha lett volna is egy kis pénzünk, kenyeret sehol sem lehetett kapni. Én nem láttam, hogy azon a vidéken valamit is termeltek volna. A hegyeken kívül mást nem láttunk, ami erdővel volt borítva.

Tehát nem úgy telt el a katonai idő sem, hogy némelyik katona egy hónapban többet van otthon, mint akik akkor voltunk katonák. Nem beszélve arról, hogy mi különbség volt a

Horthy seregben katonának lenni, vagy a háború után a demokratikus seregben, mert sajnos én mindkettőt megpróbáltam. 1941. okt. 13-án vonultam be katonának és három év katonaidő, négy év orosz hadifogság után 1948. szept. 10-én kerültem haza. 1952 őszén, mikor a jugókkal orosz érdekek miatt hadilábon álltunk újra bevonultam, mi szerencsére csak két hónapig tartott.

Most újra visszatérek a katonai időmhöz. Mint már írtam, harmadéves katonaidőmben a 2 hv. századhoz kerültem, ami azt jelentette, hogy kihelyeztek bennünket a román határhoz. 1944 tavaszán a románok átálltak az oroszok oldalára. Így a román határőröket a határról bevonták. Mi ott maradtunk a határon (megjegyzem, a legközelebbi község 20 km volt hozzánk). Májusban a hírszerzők jelentették, hogy egy 150 fős partizáncsoport közelít hozzánk. Mi egy-egy kis őrsön 8-an voltunk. Vajon milyen biztonságban érezhettük magunkat egy völgykatlanba, ahol csak az eget lehetett látni. Május derekán aztán kaptunk még 8 fő erősítést. Őrsünk olyan helyen volt, ami egy faházból állott, előtte pár méterre egy kb. 8-10 méteres sebes folyású patak volt, hogy este, mikor a köd leszállt, mert a hegyek közt nagyon gyakran előfordul. A sötétség és a patak zúgása miatt se látni, se hallani nem lehetett semmit. Május 24-én este is olyan idő volt, hogy se látni, se hallani nem lehetett semmit. Ezen estén a partizánok körbefogtak bennünket. Szerencsénkre volt egy kutyánk, ami a közeledő partizánokat észrevette. Két őrszem volt kijállítva, akik jelentették nekem, mint őrsparancsnoknak, hogy a kutya igen támad. Kimentem az őrs elé, leadtam egy lövést a levegőbe, vajon mit is láthattam volna. Erre az őrsön körbe megszólaltak a fegyverek. De ahogy mi nem láttunk semmit, ők sem láthattak semmit, mert az őrsről semmiféle világosság nem szűrődött ki. Mi nem voltunk abban a helyzetben, hogy felvegyük velük a harcot, kis puskával pár ember géppisztolyos partizánok ellen?

A patak medrében kúszva igyekeztünk a főörs felé. Volt közülünk, aki egy pár kézigránátot dobott előre, így sikerült a gyűrűből kijutni. Én harmadmagammal a hegyoldalba húzódtunk. Egyáltalán nem tudtuk, ki hol van. Később kiderült, hogy a raj egy része bement a főörsre. Így azok is megtudták, hogy mi a helyzet. Mert mi hiába akartunk telefonálni, a vonal el volt vágva. Virradatra öt centis hó esett és mi a hegyoldalból igyekeztünk megközelíteni az őrsöt, de közben a főörsről hallottuk, hogy jönnek az emberek, így együtt közelítettük meg az őrsöt. Nem találtunk benne senkit. Ellenben egy halott partizánt találtunk, amit egész biztos, hogy nem mi általunk halt meg. Tőle kb. negyvenötven méterre sok hüvelyt találtunk, tehát a saját emberei találhatták el a sötétben. Mi tisztességgel eltemettük, még fejfát is állítottunk neki. Aztán jött az erősítés, de így is milyen biztonságban érezhettük magunkat. Ha nappal támadnak bennünket, vajon milyen esélyünk lett volna túlélésre. Ez állapot tartott egészen őszig.

Szeptember 30-án aztán, máig sem tudom hol, elhagytuk az őrsöket, mert már az oroszok ott voltak a közelünkben és egy fenyvesbe vertünk sátrat. Megjegyzem, amikor már

öt centiméteres hó esett, úgyhogy a fenyőgallyakról levertük a havat, azt raktuk magunk alá, hogy ne a nyirkos, hideg földre fekjünk. Elképzelni sem tudja az, aki ilyesmit nem próbált, hogy hogy lehetett ilyen körülmények közt pihenni. A főrsünk kb. olyan magasságban volt, mint nálunk a Kékestető. Mi az előző helyről visszavonultunk, A főrstől mintegy 500 méterre. Mivel a főrsön egy Székely század volt elszállásolva. Az oroszok akkor már a közvetlen közelünkben voltak. A székelyeket rövid harc után az oroszok kiszorították a főrsről. Így mi kerültünk szembe velük közvetlen. Mi a hegyen egy kússá kimagasló, úgynevezett nagyobb dombon, egy munkaszolgálatosok által előre elkészített lövészárokhba helyezkedtünk el. Az árok oldalai sövényrel voltak megerősítve és itt helyenként még bungerek is voltak, ahol időnként egy pár órát alhattunk is. Fegyverzetünk kúspuska, egy-két golyószóró és kézigránát volt. Mivel a völgy másik oldalán magasabb hegyek voltak, ott orosz aknavetőkhnek teljesen ki voltunk szolgáltatva. Meg sem nagyon tudtunk mozdulni, mert már jött is az akna.

Egyik reggel, mikor a köd felszállt, láttuk, hogy az oroszok vonulnak elöttünk lefelé egy útvonalon, ami a főrsöt kötötte össze a legközelebbi községgel. Ez egy olyan keskeny út volt, ahol csak gyalogosan lehetett közlekedni. Öszvérútnak nevezték az ilyent, mivel egy jármű nem fért el rajta. Az én állásomtól 15-20 méterre lehetett egy másik állás, hol golyószóró volt elhelyezve. Ott egy őrmesternek volt az állása. Ő azt mondta, hogy majd ad ő az oroszoknak. Egy sorozatot sem volt ideje kiejgedni, már falubélíjével együtt holtak voltak. Egy akna pontosan telitalálta. Hogy merről jöttek a Kárpátokon keresztül, máig sem tudom, csak azt, hogy el voltak látva sokféle fegyverrel, míg nekünk a kúspuskán kívül alig volt más.

Egy nap jött a parancs, hogy egy német raj segítségével, kiknek a fegyverellátásuk jobb volt, mint a miénk, vissza kell foglalni a főrsöt. Ott kell hagyni az állásainkat, egy megadott helyen gyülekezni. Mikor az oroszok észrevették a mozgást, kaptunk olyan aknazárat, hogy máig sem tudom, hogy értünk a kijelölt helyre, hogy hányszor vágtuk magunkat a földhöz. Annyit tudtunk, hogy az akna robbanásnál tölcseralakban felfelé hat. A kijelölt hely egy sziklás oldalánál volt, ott kellett gyülekezni. Ott kb. 20 méterre csapódott be hozzánk az akna. A régi öregektől, akik az első világháborúban részt vettek, azt mondták, hogy ahová az akna egyszer becsapódik, másodszor már nem fog. Gondolkoztam rajta, hogy oda kéne ugorni, de nem volt hozzá bátorságom. Szerencsémre, mert még kétszer csapott ugyanarra a helyre. Tehát ezt még megúsztuk,

Megjöttek a németek. Ők mentek elől, mi csatárláncba utánok. Az út felénél lefűjták az egészet, a németek visszafordultak, nem jártak eredménnyel és nekünk is vissza kellett menni az eredeti állásokba. Ott az a sövényfal, melyet karvastagságú földbevert karók tartottak, az aknaszilánkok széttördelték, ami azt jelentette, ha ott maradtam volna, akkor már rég nem volnék az élők sorába.

Már nem tudom, hány hétig kellett ott lennünk ilyen körülmények közt, mikor azt a parancsot kaptuk, hogy vissza kell vonulni, ami igencsak veszélyes volt. Szürkület előtt hagytuk ott a helyet, így megúsztuk, hogy később csak egy-két aknát küldtek utánunk. Megkezdődött a nagy visszavonulás, ami azt jelentette, hogy napi ötven km és gyalogoltunk visszafelé, azt mondták, igyekezni kell, mert már be vagyunk kerítve az oroszok által. Mi, akiknek a 30-40 kilométeres gyaloglás nem volt megerőltető, ez már igencsak sok volt. Talpunkat feltörte a lábbeli, de csak menni és menni.

Az oroszok hogy hogy nem, de mindig tudunkra adták, hogy ott vannak a hátunk mögött. A gyűrűből a németek által csinált résen nekünk is sikerült kijutni. Azt tudom, hogy Cigándnál mentünk át a Tisza jobb oldalára. Ott láttam először egy kilőtt tankot, azt nem tudom, hogy milyen nemzetiségű volt. Szerencsére addig nem találkoztam vele. Még a gondolatától is megborzadtam, hogyha ilyenrel találtam volna magam szembe.

Az útirányunk Szerencs – Miskolc, majd Poroszlónál kellett a töltésoldalba tüzelőállást foglalni, hogy a Tiszán megállítsuk az oroszokat. De csak egy pár napig voltunk ott, mivel az oroszok már oldalról jöttek felénk. Vonultunk visszafelé az úton. Volt sok halott, lovas hintó két lóval darabokban hevert az úton. Egy repülő körözött felettünk, géppuskával tüzelt ránk. Többször rajokba szedtek bennünket. Itt már olyan emberekkel kerültem össze, akiket úgy összegyűjtöttek, mert a menekülés közben elvesztettük azokat, akikkel együtt szolgáltunk.

Fogságba esésemtkor Bogács és Tard közt egy borházba voltunk elszállásolva. Ott kellett tüzelőállást foglalnunk, kb. 20-an voltunk, mellettünk se jobbra, se balra senki. Tardnál egy kétszáz méterre volt egy fasor, oda indult el 7 fő, hogy felderítést végezzenek, a borháztól 20 métert sem tettek meg, már hárman halottan feküdtek a földön az akna agyoncsapta őket, mit az oroszok lőttek rájuk. Ettől az állástól se jobbra, se balra nem volt semmi összeköttetésünk senkivel. A sötétedésig sem mertük őket eltemetni.

Itt estem 1944. nov. 19-én orosz fogságba. Azt hazudták, hogy Debrecenbe visznek bennünket, ott kapunk igazolványt és hazaengednek bennünket, csak azt nem tették hozzá, hogy az majd négy év elteltével valósul meg.

Úgy gondoltuk, hogy megszabadultunk a naponta ránk leselkedő haláltól. De ez annyit jelentett, hogy sokak számára a végelgyengülésben nyilvánult meg. Amit csak az élelemhiány idézett elő.

Tehát folytatom ott, hogy a debreceni laktanyában szállásoltak el bennünket, hogy hány ezren lehettünk ott, azt nem tudom. Egyszer kaptunk naponta egy kis moslékfélét. Olyan éhesek voltunk, hogy a szeméten, a nyerskáposzta darabokat összeszedtük és megettük. Decemberben már igen hideg volt az idő, már nem tudom, melyik nap, de egy napon bevagonéroztak bennünket, mint az állatokat. 50nőnkét 1 fűtetlen marhavagonba, még a padlóján sem volt még szalma sem. Ablakon vasrács, a padlón annyi lyuk, ahol, ha valakinek szükségletét el kellett végezni hát megtehesse. 13 napig utaztunk. Naponta

egyszer kaptunk egy kulacsdekyi búzadarából főtt valamit és hatan egy kiló kenyeret. Egész nap álltunk a vagonban, este a fáradtságtól, az éhségtől gyötörve rogytunk le a hideg padlóra, de csak ülni lehetett, mert olyan sokan voltunk.

Nekem volt egy hátizsákom, benne egy jó pár kapca, amit az oroszok nem vettek el, mert mástól megszabadítottak bennünket. Ha valakinek volt családi fényképei, vagonérozáskor azt is a sárba taposták. Így az én hátizsákom, benne a kapcákkal, valamelyest védett a felfázástól.

Megérkeztünk Fogsánba. Ez a tábor Romániában volt, nem tudom merre, csak azt, hogy kb. 28ezren voltunk benne. Nagy dohánypajtákban voltunk elszállásolva, ami azt jelentette, hogy nem a szabad ég alatt. Itt is nagyon sokan voltunk egy-egy pajtában. Az étkezés úgy történt, hogy aki reggel beállt a sorba, az délfelé kapott egy leves szedőkanál valamit, kevés kenyeret, és ez volt minden.

Jó pár napig voltunk ott. Továbbindulás előtt fertőtlenítettek bennünket, ami abból állt, hogy szőrtelenítettek, fürödtünk és a ruhánkat is fertőtlenítették, mivel tele voltunk tetűvel.

Bevagonéroztak bennünket, ugyanolyan körülmények közt, mint már idáig jöttünk, újra 13 napig, míg végre megérkeztünk Kijevbe, a 9-es lágerba.

Mikor kiszálltunk a vagonokból, nem ismertünk egymásra. 13 napig egyáltalán nem tisztálkodtunk, még vizet sem mindig ihattunk, nem még a mosdáshoz lett volna. Itt újra fertőtlenítettek bennünket, a már az előbb leírtak szerint. Részben megkaptuk a ruhánkat. Én öltözködés közben a zubbony helyett egy pufajkát szereztem magamnak, mivel a későbbiekben nagyon jól jártam, mert melegebb volt, mint a zubbony.

Kijevbe jan. 9-én érkeztünk. Itt az épület, melyben elhelyeztek bennünket egyemeletes volt, 300-an fértünk el benne, 150-en alul, 150-en az emeleten. Itt a fekvőhely deszkapriccs volt, ami azt jelentette, hogy a csupasz deszkán feküdtünk egész télen. Volt velem egy Kisfásra való fiú, a fekvést úgy oldottuk meg, hogy a két pufajkát aláink tettük, a két köpennyel meg takaróztunk. A bakancsot a fejünk alá tettük párna helyett, meg hogy el ne lopják. Annyi meleg volt bent, amit a leheletünkkel felmelegítettünk. Akkor télen akkor láttam tüzet, mikor az ór rágyújtott.

Reggel korán kellett kelni, sorakozó, létszám megállapítás, utána megkaptuk a reggelit, ami sohasem volt más egy kanál káposztalöttynél, mert azt nem lehetett másnak mondani és 20 dk kenyér. Utána sorakozó, indulás a munkahelyre. A lebombázott épületet kellett bontani és téglát pucolni. Délbe bementünk, megkaptuk egy leves szedőkanálnyi úgynevezett zupát, egy deciliter főzeléket, ami nem állt másból, mint búzadara, vagy köleskása és 20 dk kenyér. Vacsora egy kanálnyi leves, melybe, ha volt benne egy tojásnagyságú hajas krumplics, már elégedettek voltunk. Megjegyzem, délután is ki kellett menni dolgozni. Csak a vasárnap volt pihenő. Kéthetente vittek el bennünket fürödni, ami

itt is abból állt, hogy teljes szőrtelenítés, fürdés, ami csak zuhanyozásból állott. Időközben a ruhánk is átment egy száraz gőzfürdőn, aminek az volt a rendeltetése, hogy megölje a tetveket és a serkét is, de hát még így is sokáig volt bennünk tetű, vagyis a ruhánkban.

Kijevben nagyon hideg volt akkor télen is és mindegy volt, hogy hány fok volt a hideg, hogy fújta a szél a havat, mindig kint kellett lenni. Azt máig sem felejtettem el, hogy 1945. febr. 21-én 28 fok hideg volt, mégis kint kellett lenni. A munka, a hideg, a nagyon kevés ennivaló március derekán már éreztette hatását. Azok az emberek, akik novemberben vagy később estek fogságba, súlyuk a felére csökkent. Nem lehattunk 40-45 kilónál több. A munkahelyre 30-as csoportba kísérték ki-be bennünket, de akkor este már két-három embert a többinek kellett bevinni, mert az éhségtől, a hidegtől már kint összeesett. A láger piszkos ablakába megláttam magam, úgy néztem ki benne, mint egy tifuszos beteg, olyan volt a színem. A betegeket az épületen belül egy sarokba helyezték el, ki túlélt, ki nem.

Március derekán jött valami vizsgálat, aminek az eredményét abban láttuk, hogy hirtelen feljavították a kósztot, ami azt jelentette, hogy több volt a pucolatlan hajás krumpli a levesbe, és beleraktak egy csomó olajos halat. Ennek az lett az eredménye, hogy a lesoványodott, legyengült gyomrú, hasú emberek vérhasba estek tőle. Ezeket az embereket nem messze hozzánk egy másik házba helyezték el, 10-15 embert egy szobába. Egy napon észrevettem, hogy nekem is véres a székletem. Vittem be székletmintát, így engem is az előbb említett helyre vittek. Itt már volt alattunk szalmazsák és adtak pokrócot takarónak.

A következő leírataknál a visszaemlékezés még most 45 év után ki nem mondható érzést vált ki belőlem. Tehát befeküdtem a többi hasmenéses közé. Elkezdett rázni a hideg. A szaros pokróccal betakaróztam és azon gondolkoztam, ha nem ébredek fel többé, Szüleim, testvéreim, hozzám tartozók azt sem fogják soha megtudni, hogy merre hunytam le a szemem örökre. Csak gondolnak rám, hogy volt egy jó fiúk és testvérük. Mint egy dögöt bedobnak egy tömegsírba, vagyis gödörbe, ami ha megtelik, a többi fogoly, akinek még van egy kis ereje, ránk húzza a földet.

Délután fektüdtem be, de szerencsére másnap reggel felébredtem. Itt adtak először olyan ételt, amiben a krumpli meg volt pucolva, volt benne káposzta és köleskása. Meg a kenyeret jól megpirítva adták hozzá. Én hogy egy kicsit felmelegedtem, a nekem adott ételnél többet nem ettem. Itt már ehettem volna többet is, mert némelyiknek már hiába hozták az ételt, már nem volt szüksége semmire. Neki már csak arra lett volna szüksége, hogy lefogy a szemét, de avval nem foglalkoztak. Lassan, hogy felmelegedtem, meg a száraz piritós kenyér megállította nálam a hasmenést. Gyógyszert sem itt, sem a fogságban eltöltött időben soha nem láttam, de mást sem tudom, hogy kapott volna. Aki lázas volt, a gyógymód egyszerű vizes ruha volt. Itt, hogy lassan magamhoz tértem, látták, hogy már megmaradok.

Sokádmagammal hozzám hasonló, legyengült embereket összeszedtek bennünket, elszállították Kijev talán legnagyobb bunkerlágerába, a négyes lágerba. Itt olyan nagy

bunkerek voltak, hogy két sor emeletes priccs volt benne, 100 embert is elhelyeztek benne. Itt annyi volt, hogy nem kellett dolgozni menni. Megkaptuk a kósztot, ami csak káposztaleves volt napról napra, hétről hétre, 100 gramm kása, ami jobbik esetben köleskása volt, meg hozzá a kenyeret. Annyira éhesek voltunk, hogy lágeren belül, ha meglátott valaki egy szál füvet, azt kihúzta és megette. Áprilisban már kezdett jobb idő lenni. Valamit erősödtem, az elrekesztett részből kiengedtek bennünket, aki akarta, acéldrótból szeget csinálhatott, hogy jobban teljen az idő.

Lágeren belül egy hosszú épületben volt egy nagy mosókonyha. Ennek a konyháának a vezetőmegbízottja egy erdélyi magyar ember volt. Ő már 50 éves volt, mégis ott volt, mint fogoly. Bementem a konyhába, nézegettem, hogy hogy megy a mosás. Megismerkedtem ezzel az idős emberrel. Mondhatom, hogy derék magyar ember volt. Kérdezte tőlem, hogy nem-e akarok ott dolgozni. Én vállaltam, mert láttam, hogy a konyha részére egy kicsit több ételmet adnak, és mivel ott dolgoztam, én is ott étkeztem. Így május elejéig itt dolgozgattam.

Itt már volt a lágeren belől egy épület, amit a betegek részére tartottak fel. Ide vittek bennünket. Megtapogatták a farunkat, mint az állatoknak szokták, és ha úgy gondolták, hogy már elég hús van rajta, mehet munkára.

A lágeron belől úgy szortírozták a foglyokat, hogy külön bunkerban a különböző nemzetiségűeket. Így egyik bunkerban voltak magyarok, másikban németek, de voltak románok és olaszok is. Engem tizedmagammal, ugyanannyi némettel egy olyan helyre vittek, hol egy földszintes épület volt, két nagy szobaféle, benne fekvőhelynek szalma volt a padlóra terítve.

Az udvaron bitoment volt, egy halmaz a melegben, a széle már folyt széjjel, vajon mit fogunk itt csinálni. Kátránypapírt kellett készíteni. Eleinte undorodtunk, hogy ragad minden. Ez csak egy olyan kisteljesítményű gyár lett, hol 3 műszakban 7-7 ember dolgozott. Nem volt túl erős a munka, és mivel jól dolgoztunk, a láger kaján kívül még pluszot kaptunk, köleskása főzeléket, úgy, hogy őszre elég jól felerősödtünk.

Jött a november 7-ike, azt mondták, összetartás miatt be kell menni a lágerba, de sajnos oda már nem vittek vissza bennünket. Egy darabig építkezésekre vittek bennünket.

Aztán télnek idején megint vagy század magammal bevagonezoztak bennünket. Két nap két éjjel utaztunk megint fűtetlen vagonba, még máig sem tudom, hol, egy nagy erdőségben kibraktak. Ott már el volt készítve a helyünk egy nagy fából készült barakk karókból készült priccssekkel, amin legalább széna volt. A fűtésre egy nagy gázolajos hordó. Itt láttam egy csapat orosz lányt, tisztas távolságból. Ugyanúgy voltak öltözve, mint mink, Pufajka, nadrág, kabát, sapka, a lábokon valami szőrscizma féle. Én már akkor tudtam egy pár szót oroszul, de még csak meg sem kérdezhettük tőlük, hogy ők ott kint a hideg télben mit is keresnek. Máskülönben mi a nőit csak akkor láttuk meg, ha egy darab kenyeret vitt a hóna

alatt, az érdeklődésünk akkor is a kenyér iránt volt, hogy milyen jó volna belőle egy darabka.

Szállásunktól 7 km kellett kijárni az erdőre fát vágni. Reggel megreggeliztünk, kimentünk az erdőre. Ott egy ember részére két köbméter fa volt a norma. 1méteresekre kellett keresztvágóval összevágni, összerakni. Én, akivel párba voltam, mi ketten tudtunk csak két köbmétert megcsinálni. Este indultunk haza, fél lábszárig érő hóba. Utána az ebéd, vacsora egybe volt, de nem több mint máskor egy ebéd.

Február derekán, mikor jött a lágerból egy vizsgálat, már az egyharmadát az embereknek be kellett szállítani a lágérba, mert annyira legyengültek. Minket vagy negyvenünket elvittek onnan egy Miles nevű községbe. Azt mondták azoknak, akik ott maradtak, hogy minket sokkal rosszabb helyre visznek. Az eredmény az lett, hogy sokkal jobb hely lett. Mindenki kapott két lovat, szekeret és fát hordtak vele az állomásra.

Nékem akkor árpa nyött a szememen, úgyhogy az örök bent tartottak, a szobájokat takarítani, meg segíteni a szakácsnak. Na meg mivel már oroszul is tudtam keveset, nap mint nap küldtek dohányt kérni részükre.

Nagyon szegényesen éltek az emberek, szinte alig volt valamilyek. Minden nap adtak valamit enni. Egy idős néninél is bementem egyszer, ő azt mondta, dohányja nincs, de van egy kis száraz bab főve, kérek-e. És ő adott, de míg ettem, láttam, hogy hullanak a könnyei. Úgy gondoltam, hogy biztos valamely hozzátartozójára gondol, hogy az vajon hol éhezik vagy talán meghalt a háborúban. Mondtam, hogy magyar vagyok, nem vettem észre, hogy ellenségesen viselkedtek volna velem szemben.

Innen mivel nem javult a szemem, bevitték a lágérba, a beteg szobába. Ott mivel nem érte napfény és szél a szemem, elég hamar helyrejött.

Utána sokadmagammal kihelyeztek bennünket egy kolhozba. Ekkor már tavasz volt és krumplit ültettünk. Szállásunk itt is egy barakkféle volt, karókból épített priccsekkel, volt rajta kevés szalma is. Nem sokáig voltam itt sem, mert a napfény és a szél hatására ismét árpa lett a szememen.

Újra bekerültem a lágérba. Innen aztán kivitték tizedmagammal a Dnyeper mellé egy miniszteri nyaralóba. Itt már rendes épületben voltunk. A nyaraló körül nagy kert volt, abba kertészeti dolgokat termeltettek velünk. Eleinte olyan vagyondörfélek vigyáztak ránk, nem sokáig, mert a későbbiek folyamán senki sem volt velünk. Reggel jött a Direktor, aki elég művelt és jó ember volt, megmondta, hogy mit kell csinálni és egész nap nem felügyeltek ránk. Bárki bármikor megszökhetett volna, de rajtam kívül a többiek nem sokat tudtak oroszul, meddig juthattak volna. Meg úgy gondoltuk, hogy nálunk otthol is ott vannak az oroszok és úgyis visszahoznak, és akkor Szibériába visznek.

Itt is mind magyarok voltunk együtt és mivel tízönk közül egynek főzni kellett, ezt a munkát én vállaltam el. Nem nagy tudomány kellett hozzá, mert a napi menü itt is reggel,

délbe, este káposztaleves volt, délbe egy kevés kása hozzá. Itt én jártam be élelmet vételezni tíznaponként. Kaptunk káposztát, köleskását, egy kevés lisztet, egy kevés olajat, meg kenyeret. Ezt kellett úgy beosztani, hogy minden napra jusson belőle. Mikor a cékla levele már olyan volt, hogy lehetett belőle szedni, akkor azt is tettünk a zupába. Később, ami a kertészethez megkerült, pótoltuk vele a kósztot. Engem a Direktör még halászni is elvitt, mivel én tudtam úszni, és a Dnyeper kijönte után a mélyedésekbe visszamaradt halat szerettük volna hálóval kifogni, de mivel elég nagy volt a víz, kevés sikerrel. A vasárnap az pihenőnap volt. Ilyenkor mindég kímestük az alsóneműt, olyan káliszappant adtak hozzá. Ez volt 1946 nyara.

Ősszel aztán november hetedikén újra bevitték a lágerba. Innen jártunk ki egy darabig dolgozni az építkezéshez. Egyszer kivonulásnál azt mondták, kell tíz ács egy helyre, 10 napra. Ebből a tíz napból aztán másfél év lett.

Most rátérek arra, hogy két évig semmit sem tudtunk ottholról. Két év elteltével adtak egy tábori levelezőlapot, ami dupla lap volt. Az egyikre ráírtuk a hazai címet és azt, hogy jól vagyunk, élünk, hogy hol, azt nem lehetett ráírni. Egy tábori szám lehetett rajta, amit ők adtak meg. A másikat megcímeztük magunknak, és azt küldhették vissza. Katonakörömba mindég anyám írta a levelet. Itt most apám írta meg a válaszlapot, amiből csak azt olvastam ki, hogy jól vannak, de abból nem tudtam megállapítani, hogy ki él a családban, él-e anyám, vagy mi van vele. Most már elég gyakran kaptunk egy-egy lapot, hogy írni tudjunk. Amiben azt kérdeztem, hogy él-e anyám, és kivel mi van. A második lap már megnyugtató, mert azt már anyám írta, és ő írt a családról is.

Tehát megint tizedmagammal elvittek bennünket egy államvédelmi lakományba. Ott egy garázsba helyeztek el minket. Itt már vaságyak voltak szalmazsákkal. Itt is, mint az előző helyen azt mondták, hogy főzzek én. Innen is úgy jártunk be vételezni teherautóval, mint a miniszteri nyaralóból. Volt egy üstház, egy üst, abba főztünk. Főzés után az üstházra tettünk egy nagy lemezt, és tüzeltünk, mivel itt volt fa. A lakotanya udvarán volt egy nagy pince, melyben krumplit tároltak. Az egyik végébe már akkor egy lerekesztett részen 14 német fogoly volt. Azokat a 414/1-es lágerből hozták oda. Őket is ott szállásolták el aztán a garázsba, mivel elég nagy volt, elfértünk benne. Mikor odajöttek, én mondtam nekik, hogy ti többen vagytok, legyen közületek szakács. Én németül nem tudtam, ők meg magyarul. Ők köztök is volt, ki hozzám hasonlóan beszélt oroszul, így aztán megértettük egymást. Ezek az emberek a pincében a rekeszfallat megbontották és pótolták az ennivalót. Erről az örök is tudtak. Egy ör volt a garázsunk előtt, egy fent a pince tetején végig járt sétálva. Volt köztünk egy pár ember, aki sötétedés után egy pár zsákkal mindég hoztak. Persze az örök hozzájárulásával. Ezek már öreg katonák voltak és ők is részesültek belőle. Megkérdeztem tőlük, hogy zupát kérnek-e vagy csak főzzem meg sóval magába. Volt, aki az egyiket, volt, aki a másikat választotta. Beletettem a csajkába, először az egyiknek,

Ő elhúzódott, hogy senki se lássa. Mondtam neki, hogy én figyelek addig, míg eszik, nehogy jöjjön valaki és észrevegye. Ugyanúgy a másiknál is. Hiába, ők is éhesek voltak. Na de egy idő múlva, ez is megszűnt, ezek az örök helyett egészen fiatalok jöttek. Ezekkel már ezt nem lehetett megcsinálni. Ezeknek, ahogy kiképzésnél bemagyarázták nekik, hogy kell őrségben viselkedni, ahhoz ragaszkodtak. Mikor odajöttek, először tán még azt sem tudták, mi a teendőjük. A főzéshez a vizet egy messzebb levő másik épületből kellett hozni. Fogom a vedret, hogy megyek vízért, azt mondja nekem, hogy sehova. Én letettem a vedret, és mondom neki, hogy akkor hozzon vizet ő, mert nekem főzni kell. Megmondtam neki, hogy itt nincs víz, és én eddig is onnan hordtam a vizet főzni is, meg mosakodni is. Kénytelen volt elengedni. Váltásnál elmagyaráztam a felvezetőnek is, és így később nem akadékoskodtak.

Itt ért el bennünket a karácsony. A karácsonyt tudtuk, hogy mikor van, de a húsvétot és a pünkösdöt sosem tudtuk, mert az általában mindig máskor van.

A garázsból nyílt egy ajtó, felül üveg, alól betétek voltak benne. A melléte levő helységben tárolták a disznóknak a korpát. Egy betéket sikerült kivenni, és korpát szerezni. A korpát vízzel és kevés sóval összegyúrtuk, lángost csináltunk belőle. Az üstház tetején megsütöttük. Mi jobban örültünk annak akkor, mint a mai gyerekek a csokoládénak. Míg ott voltunk, a levest is megsűrítettük vele. Mindent megettünk, csak legyen valami a gyomrunkban.

Innen aztán tavasszal, elég messze Kijevtől kivittek bennünket az erdőre egy Porták nevű falu közelébe. Ott már egy bunker elő volt készítve a szállásnak. Egy kis kályha volt beállítva, de nem kellett akkor használni, mert már nem volt olyan hideg. Eleinte csak magyarok voltunk, 20 körül. Itt megint csak én főztem. Az emberek kijártak az erdőre fát vágni. De itt könnyű volt a két köbmétert megcsinálni, mert két méteresre kellett vágni. Jobbára egy leégett erdőrészt volt, fenyő volt valamikor, csak a szálfák álltak.

Később készítettek egy nagyobb bunkert még, mert még hoztak embereket, egy részük magyar volt és volt vagy tizenöt ukrán fogoly is. Így lettünk 50-en. Előbb azon gondolkoztam, hogy Ukrajnába hogy lehetnek ukrán hadifoglyok. Megtudtam, hogy a németek mikor elfoglalták Ukrajnát, ezeket besorozták katonának. Később az oroszok elfogták őket is a németekkel együtt. Így ők is olyan foglyok voltak, mint mi.

A láger körül volt kerítve dróttal, de vajon minek, hisz ha valaki szökni akart, kint az erdőben úgysem állt minden fogoly mellett ő. Így telt el a 47-es esztendő.

Ősszel az örök kivittek foglyokat az állomásra, krumplit kellett vagonba raknijok. Hazafelé úgy jöttek, hogy alig tudtak lépegetni, mert a köpeny zsebit kivágták és telerakták az alját krumplival. Így a kosztunk egy kicsit jobb lett. Eltelt megint az esztendő és még mindig nem tudjuk, hogy mikor kerülhetünk haza. Avval bíztattak bennünket, hogy ti magyarok hamar hazamentek. De hát ezt mondják már három éve. Éltünk a bizonytalanságban,

sokszor nagyon elkéseredve, hogy mivel is érdemeltük ki a sorstól, hogy ilyen körülmények között kell élni éveken át, mikor mi senkinek sem vétettünk.

1948 tavaszán jött ki egy nő, hogy ápolónő volt vagy más, máig sem tudom. Az után érdeklődött, hogy nem-e beteg valaki, vagy, hogy hogy vagyunk. Az ő is odajött vele. Én mondtam a nőnek, hogy küldje el az őrt, akkor majd beszéljünk. Én mondtam a többieknek, ha én beszélek, akkor ti, ahogy tudtok, csak beszéljétek. Ugyanis vételezésnél az örök egy pár kenyeret, és akkor már amerikai konzervet is kaptunk, abból is elvettek. Hogy honnan volt bátorságunk beszélni róla, máig sem tudom, csak azt, hogy meg is verhettek volna bennünket érte. De csak annyi történt, hogy vasárnap is kizavartak bennünket körletet rendezni. Ami abból állt, hogy az elszállításra behordott fát jobban össze kellett rakni. Közben mérgesen mondták, hogy ha hazamegyünk, reggeltől estig fogunk majd dolgozni. Majd megtudjuk, hogy mi vár ránk otthon. Ők meg ledolgozzák a nyolc órát, és nekik sokkal jobb lesz. Utána az történt, hogy ezeket az öröket leváltották. Olyan őrzetőféle jött helyette és egy pár katona, aki még a légynek sem ártott. Lehet, hogy ők már tudták, hogy az év folyamán hazaengednek bennünket.

Egyszer a Tarsiligyinánd, olyan főhadnagyforma rangja volt, azt mondja nekem, hogy legyek én a brigadéros. Én menjek ki az erdőbe az emberekkel. Csak az volt a dolgom, hogy az emberek jól dolgozzanak. Nem is volt semmi baj, csak annyi, hogy az ukrán foglyok nem nagyon akartak dolgozni. Az örök engem kértek, hogy biztassam már őket. Mondom neki, hogy ezek a ti emberetek, mért nem ti parancsoltok nekik. Egy darabig aztán így ment az élet.

Aztán megint jön a főhadnagy, hogy nem-e mennék vissza főzni, mert látták, hogy az ételosztásnál mindig csak a veszekedés van, nem jól ossza a szakács. Azt is látták, hogy amíg én főztem, soha nem volt semmiféle szóváltás. Csak azt tudom, hogy míg én osztottam, soha senki nem kifogásolta a munkámat. Így visszamentem főzni. Igaz, én mindig igyekeztem egyenlően osztani, mert ha azt látták volna, hogy egyiknek többet adok, mint a másiknak, előbb utóbb lehet hogy, velem sem lettek volna megelégedve. Ahol mindég mindenki éhes, ott aztán megnézik, hogy mit kap a másik.

Voltak, akit betegség miatt visszavitték a lágerba, hozták helyette másikat. Ők mondták, hogy 1947-ben, ha bent lettem volna a lágerba, hazamehettem volna, mert a csoportot mikor állították össze, az én nevem is szólították, de mivel nem voltam bent, mást engedtek haza helyettem. Azon törtem a fejem, hogy tudnék a lágerba bemenni. Mondtam a főhadnagynak, hogy beteg vagyok, szeretnék bemenni a lágerba, amit sikerült is elérnem. Bevittek és bent maradtam. Vagy két hónapot lehettem bent, már pontosan nem emlékszem, mikor aztán végre eljött az idő, hogy most már hazaengednek bennünket. De annyi csalódás után örömmel és kételkedve fogadtuk a hírt, amiből szeptember elején csak valóság lett.

Ha kint maradok az erdőn, akkor is evvel a szerelvénnel jövök haza, mert őket is behozták az erdőből, és együtt jöttünk, de mivel sokan voltunk, csak Debrecenbe találkoztam velük. Elindultunk most már nyitott vagonokba és priccsek is voltak benne. De mielőtt elindultunk, jól felruháztak bennünket. Új ing, gatyá, egy öltő munkásruha, meg egy olyan lábbeli, amit soha fel nem húztam itthol.

Hét évig voltam távol otthonomtól, családomtól. Hét évig nélkülöztem, fáztam, a legszebb férfikorba hét év után még bűnösnek is néztek bennünket egyes emberek itt a faluba, hogy minek mentünk az oroszok ellen harcolni. De ezek olyan emberek voltak, hogy ha a butaság fájna, ordítottak volna.

Most már visszatérek az írásom elején említett börtönlakókra. Csak annyit tudok hozzáfűzni, ha ezek az embereknek ilyen körülmények közt kellene letölteni a megérdemelt büntetésüket, kevesebb bűnöző lenne. És hozzá négy éven keresztül a kosztjuk napról napra, reggel, délbe, este csak káposztaleves lenne, délbe egy deciliter köleskásával, napi 60 dkg kenyér. Biztosan börtönlázadást csinálnának.

Nagyon sok emberrel találkoztam kint a Szovjetunióban, voltak németek, románok. Egy sem volt olyan ideges, hogy nekiment volna az őrnek. Kettő lehetett volna számára, vagy agyonverik, vagy Szibériába köt ki, és ott fejezi be az életét.

Oroszországban eltöltött időmben annyit láttam, tapasztaltam, hogy bizony nagyon szegények voltak az emberek. Nekik sem volt sokkal jobb az életük, mint nekünk. Csak annyi, hogy egy bizonyos körzeten belül mozoghattak. Ha valahová messzebb mentek, engedély kellett hozzá. Igaz, ehhez az életkörülményekhez az is hozzájárult, hogy a háború kétszer is átment rajtuk. Olyan nagyon jól nem mehetett nekik a háború előtt sem, mert mindenütt csak a közönsben lehetett dolgozni, és ami onnan jutott.

Voltam Kijevben a 414/1-es lágerba, ez egy épület volt. A folyosó falára nagy táblára ki volt írva, hogy Sztálin elismeri, hogy ötven-száz évvel kulturális téren el van maradva a nyugati államoktól, de ezt az öt éves tervek folyamán be fogja hozni. Sőt még túl is szárnyalja. Én elgondolásom szerint kultúrát csak ott lehet megvalósítani, ahol a mód is megvan hozzá. Nehéz dió ez, ahogy mondják. Nálunk, egyes népcsoportoknál már a háború óta kísérleteznek evvel. Sok helyen biztosították részükre a feltételeket, és az eredmény mi lett, nem tudtak vele élni.

Tehát ott tartok az írással, hogy elindultunk hazafelé. Hogy hol jöttünk, azt én nem tudom, csak azt hogy Máramarosszigeten megálltunk egy időre. Itt az állomáson, nagy plakáton ki volt téve, rajta Rákosi Mátyás aláírás, neki köszönhetjük, hogy hazajöhettünk. Igazán nagyon hálásak lehetünk Néki, hisz ő is csak egy bábu volt az oroszok kezében. Vagy nem tudta, hogy mennyi ártatlan ember pusztult el étlen, szomjan, különböző lágerekben. Mert nem intézkedett, hogy legalább a betegeket hozzák haza. Én tudom, hogy

tőlem voltak sokkal rosszabb helyeken, bányákban, téglagyárban, vagy akiket Szibériába vittek ki. Úgy bántak velünk, mint a marhákkal, kit hova szortíroztak, és aki kibírta, megmaradt, aki nem, valahol ottmaradt.

Máramarosszigetről aztán Debrecenbe hoztak és 1948. szeptember 10-én végre hazajöhettünk. Hazajöveletem után nagyon gyenge állapotban voltam. Egyszerűen nem bírtam dolgozni. A postánál, mint levélhordó helyezkedtem el, napi négy óras elfoglaltsággal, kézbesítő lettem, egészen 1952-ig. Ekkorra már megerősödtem és mivel akkor a postánál nagyon kevés volt a fizetés, hát leszámoltam.

Közben 1950-ben megnősültem. Csak annyit tudok róla elmondani, hogy 45 év elteltével, ha újra választhatnék, újra őt választanám, ha még egyszer fiatal lennék. Nem volt semmink, csak részünkről a szorgalom, a munkaszeretet, az élni akarás. Két gyermekünk született, kik becsületes, munkaszerető emberek lettek. Egy lány és egy fiú.

Életem során az ácsszakmát tanultam meg, melyből szakmunkás vizsgát tettem, és mint ács sokáig dolgoztam vállalatnál, lakásomtól mindig távol, 1965-ig. Feleségem a Tiszadobi Gyermekvárosban dolgozott, mint szakács. Tudomására jutott, hogy az intézetben kőműves karbantartóra van szükség, a vezetőséggel elintézte, hogy mint karbantartó dolgozhassak az intézetben. Így kerültem 1965-ben a Gyermekvárosba karbantartónak. Magánúton a kőműves szakmából is levizsgáztam, szakmunkás bizonyítványt szereztem. Nyugdíjazásomig az intézet dolgozója voltam. Innen mentem nyugdíjba is.

Életünk során házat építettünk, mint az átlagnyugdíjas éljük életünket. Most 77 évesen visszagondolva elmúlt éveinkre, Feleségemmel sokat dolgoztunk, életünkben voltak nehéz napjaink, volt egy kevés jó is. De az egymással eltöltött idő a nehézségeket is elviselhetővé tette.

Most a leírta után 9 évvel, mikor már betöltöttem a 86 évemet is, álomban még visszatérnek az átélt borzalmas idők, sőt nappal is gyakran visszatér gondolatomban a soha el nem felejtendő időszak. A fiatalság legszebb napjait ilyen körülmények közt kellett átélni. Irakban meghalt egy katona, ő önként ment oda jó pénzért. A média mennyit foglalkozott vele. Az a 150ezer magyar katonával nem nagyon, akik elesetek a második világháborúba. A könyvtárba megvan két kötet, címe Nyugodjanak békében. Én átnéztem. Egy újság jött hetenként, címe Hadi Krónika. Ez leírta az háború egész menetét, mi ment végbe a II. világháborúba.

Úgy gondolom, hogy leírom az egészet egy új füzetbe, de most, hogy már a 90dik évembe vagyok, sem a látásom, sem az írásom nem tudom úgy véghezvinni a szeretném. Máskülönben a TV-n keresztül én az egész háború menetét végignézttem. Mindig fizikai munkát végeztem, soha nem dohányoztam. Étél, italnál is tudtam, mi a helyes...